

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF SOCIAL PROTECTION OF POLICE OFFICERS

Зайцев С.Ю., аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0009-0006-7197-2802

У статті досліджено сутність та значення соціального захисту працівників поліції. На підставі здійсненого аналізу зауважено, що у порівнянні із попереднім Законом України «Про міліцію», соціальні гарантії працівників поліції значно розширені по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Констатовано, що значення соціального захисту працівників поліції на сучасному етапі в першу чергу визначається характером їх діяльності та направлена на забезпечення (компенсування) працівнику поліції тих ризиків, з якими пов'язана його діяльність. Право на соціальний захист відноситься до основних прав і його має кожний громадянин України. Проте є категорії громадян, які в силу своїх службових обов'язків, мають додатковий соціальний захист. До такої категорії відносяться працівники Національної поліції України. На працівників поліції покладено обов'язок протидії проявам злочинності, охорони держави, суспільства та окремих юридичних та фізичних осіб від протиправних посягань. Доведено, що сучасний стан соціального захисту поліцейських не є цілком ефективним. Проблема в даному аспекті міститься у постійному погіршенні економічного стану України та великої кількості випадків ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На сьогоднішній день держава має значну кількість інших категорій населення, яких потрібно захищати та надавати їм соціальний захист (малозабезпечені, особи з інвалідністю тощо), а тому вбачається, що держава не в повній мірі виконує зобов'язання по соціальному захисту поліцейських. Внаслідок таких дій, держава, з таким станом економічного розвитку, який є на даний час, просто не в змозі повністю забезпечити виконання взятих на себе обов'язків, в тому числі і по соціальному захисту поліцейських, що робить такий соціальний захист неефективним.

Ключові слова: соціальний захист, поліція, працівники поліції, значення соціального захисту, органи Національної поліції України.

The article explores the essence and significance of the social protection of police officers. Based on the analysis, it was noted that, compared with the previous Law of Ukraine «On the Police», social guarantees for police officers have been significantly expanded in relation to the guarantees of the previous system of law enforcement agencies. It is stated that the importance of social protection of police officers at the present stage is primarily determined by the nature of their activities and is aimed at providing (compensating) the police officer with the risks associated with his activity. The right to social protection is one of the fundamental rights and every citizen of Ukraine has. However, there are categories of citizens who, by virtue of their official duties, have additional social protection. This category includes employees of the National Police of Ukraine. The police officers are entrusted with the duty of countering the manifestations of crime, protecting the state, society and individual legal entities and individuals from unlawful encroachments. It is proved that the current state of social protection of policemen is not quite effective. The problem in this aspect lies in the constant deterioration of the economic condition of Ukraine and a large number of cases of tax evasion, fees and other obligatory payments. Today, the state has a significant number of other categories of the population that need to be protected and provided with social protection (low-income people, persons with disabilities, etc.), therefore, it is seen that the state does not fully fulfill its obligations for the social protection of police officers. As a result of such actions, a state with such a state of economic development that it currently has is simply not able to fully ensure the fulfillment of its obligations, including the social protection of police officers, which makes such social protection ineffective.

Key words: social protection, police, police officers, the importance of social protection, bodies of the National Police of Ukraine.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціальний захист не має бути розцінений як благодійництво та розглядатися як право-привілей окремого прошарку суспільства. Проведена реформа Національної поліції зорієнтована на розробці нових та перегляді попередніх соціальних гарантій по відношенню до працівників поліції. Це проявляється, зокрема, у збільшенні оплати праці, наданні більш якісних медичних послуг, проведення заходів щодо оздоровлення працівників поліції та членів їх сімей, тощо. Соціальний захист, як особливий інститут сучасної демократичної, правової, соціальної держави, є показником соціальної впевненості, виступає гарантією гідного існування й розвитку кожного члена суспільства, здійснюється у відповідних організаційно-правових формах (з чітким визначенням джерел фінансування) залежно від настання певного соціального ризику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми визначення сутності та значення соціального захисту працівників поліції неодноразово ставали темами досліджень таких науковців, як: Н. Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, Н. Д. Гетьманцева, М. М. Клемпарського, Л. І. Лазор, К. Ю. Мельника, О. М. Роїна, Р. М. Татарінова, В. І. Щербини та інших. Проте, комплексному дослідженню вказаної проблематики увага майже не приділялась.

Формування цілей статті (постановка завдання). **Метою статті** є визначення сутності та значення соціального захисту працівників поліції.

Виклад основного матеріалу. Проголошення України правовою соціальною державою, конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю висувають особливі вимоги до правового регулювання її соціального захисту, його якості й ефективності. У сучасних умовах держава є основним суб'єктом соціальної політики, а тому, визначаючи напрями цієї політики, вона повинна: гарантувати реалізацію прав громадян на соціальне забезпечення; проводити єдину політику в соціальній сфері; забезпечувати прийняття законодавчих актів, що регулюють питання соціального забезпечення; визначати організаційно-правові форми соціального забезпечення та створювати умови для ефективного функціонування відповідної системи; у централізованому порядку визначати умови, порядок надання та розміри пенсій, допомог, пільг та інших видів соціального забезпечення; встановлювати розміри обов'язкових соціально-страхових внесків; визначати бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; встановлювати обов'язкові вимоги щодо створення страхових резервів з метою забезпечення своєчасності і повноти соціальних виплат; переглядати види та розміри соціальних виплат; забезпечувати у разі необхідності дотації страховим фондам з державного бюджету; надавати соціальну підтримку окремим категоріям непрацездатних громадян за рахунок державного та місцевих бюджетів; встановлювати основні види соціальних стандартів; забезпечувати дотримання суб'єктами права соціального забезпечення вимог зако-

нодавства; нагляд здійснювати у встановлених формах і контроль за додержанням законодавства про соціальне забезпечення населення [1, с. 92].

Таким чином, соціальна держава – це демократична держава, яка здійснює соціальний захист шляхом реалізації активної соціальної політики, що є складовою частиною внутрішньої політики держави, втіленої в ефективних соціальних програмах, проводить правову роботу щодо регулювання соціальних відносин в інтересах усіх уразливих соціальних груп, на основі принципів справедливості, соціального партнерства та солідарності. Побудова соціальної держави є передумовою і гарантією реалізації конституційного права громадян на соціальний захист.

Право на соціальний захист має певний обсяг та зміст і розкривається в Конституції і законодавстві України. Воно є складником соціально-економічних прав і належить до числа суб'єктивних прав людини. Соціальний захист повинен відображати глибинні соціально-економічні процеси, а не намагатися змалювати офіційну ідеологію у викривленому світлі, обіцяючи громадянам швидку адаптацію до «чергових» реформ. Необхідно зазначити, що соціальний захист повинен анулювати соціальну незахищеність людей, підгрунтя якої є безпорадність і навіть страх перед тими змінами, що відбуваються у суспільстві. Стержнем соціального захисту є адаптація до економічної «мізерії», маргінальної безтурботності, примусу вступати в нові умови побуту різних соціальних верств, що вимагає затрат питомих зусиль таланту, постійного пошуку. Все це ставить людей, трудові колективи, цілі соціальні верстви у незвичне для них становище. І в даному випадку основну роль відведено соціальному захисту. Нині воно повинно ефективно діяти на користь людині.

Так, слід відмітити те, що право соціального захисту уразливих верств населення розвивалось із давніх часів та з кожним разом, коло його дії поширювалося на все більшу категорію осіб та розширювалися сфери його застосування. Нерідко, коли мова йде про соціальний захист населення, його зводять лише до підтримки знедолених, пристарілих та сиріт. Однак соціального захисту потребують всі верстви населення, що безпосередньо реалізують свої природні, професійні та інші можливості. Соціальний захист повинен стояти на сторожі інтересів людей, дбати про їх добробут, який вимірюється багатьма компонентами, а не тільки кількістю матеріальних благ. Соціальний захист покликаний виробити гарантії для населення, для його адаптації до ринкових відносин, а також зорієнтовати політику держави та державних інституцій на людину.

Право на соціальний захист відноситься до основних прав і його має кожний громадянин України. Проте є категорії громадян, які в силу своїх службових обов'язків, мають додатковий соціальний захист. До такої категорії відносяться працівники Національної поліції України. На працівників поліції покладено обов'язок протидії проявам злочинності, охорони держави, суспільства та окремих юридичних та фізичних осіб від протиправних посягань.

Варто зауважити на тому, що така діяльність з охорони суспільства та держави від злочинності, в першу чергу характеризується неабиякою відповідальністю в процесі здійснення своїх обов'язків та небезпекою для життя і здоров'я самого працівника поліції. Тому, вказану категорію працівників прийнято захищати додатково.

Сучасний стан правового забезпечення механізму соціального захисту поліцейських почався із набуттям незалежності України. У загальному правовий статус працівників правоохоронних органів України на початку 90-х років ХХ ст. характеризується поліпшенням соціального захисту вказаних працівників взагалі та міліції зокрема. Метою проведення нормотворчої діяльності держави, спрямованої на підвищення захисту міліціонерів, була популяризація роботи у вказаному органі державної

влади та залучення професійних кадрів, зважаючи на тяжку криміногенну обстановку у країнах пострадянського простору.

Так, 20.12.1990 року, набрав чинності Закон України «Про міліцію» № 565-ХІІ розділ V якого, був повністю присвячений закріпленню гарантій правового та соціального захисту працівників міліції у суспільстві.

Стаття 22 вказаного Закону України, яка іменувалась «Соціальний захист працівників міліції», де працівникам міліції надавалися наступні пільги, а саме: пільги пов'язані з наданням житла у користування; пільги пов'язані з оплатою комунальних послуг; пільги пов'язані з кредитуванням; пільги пов'язані з іншим матеріально-технічним забезпеченням працівників під час виконання ними службових обов'язків; пільги пов'язані з виплатою пенсій, в тому числі і виплати пов'язані із смертю працівника правоохоронного органу під час виконання службових обов'язків; пільги пов'язані з медичним обслуговуванням міліціонерів та членів їх сімей [2].

Разом з тим, з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» в Україні було запроваджено зміну застарілої міліцейської системи. Результатом цього стало нормування гарантій соціального захисту поліцейських, яке вийшло на якісно новий рівень.

Так, соціальному захисту працівників поліції присвячено цілий розділ IX, який складається з 14 статей та закріплює наступні гарантії: нормування службового часу і часу відпочинку поліцейських; порядок надання відпусток поліцейським; грошове забезпечення поліцейських; медичне забезпечення поліцейських; житлове забезпечення поліцейських; надання одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського; гарантії пенсійного забезпечення поліцейських; гарантії пов'язанні з навчанням дітей поліцейських [3].

Також, з системного тлумачення норм Закону України «Про Національну поліцію», вбачається, що його норми закріплюють і інші види соціальних гарантій, якими можуть користуватися поліцейські, а саме: зарахування стажу в органах поліції до страхового стажу; грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати у відповідності до законодавства України (п. 4 ч. 10 ст. 62); під час виконання поліцейських повноважень користуються безоплатно всіма видами громадського транспорту приміського та міського сполучення (п. 7 ч. 10 ст. 62); позачергове придбання квитків і розміщення у готелі під час виконання службових повноважень (п.7 ч. 10 ст. 62).

Варто звернути увагу на те, що у порівнянні із попереднім Законом України «Про міліцію», соціальні гарантії працівників поліції значно розширені по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Особливу увагу варто звернути на розміри компенсацій у випадку втрати працездатності або смерті працівників поліції. Окрім цього, необхідно підкреслити загальну соціальну орієнтованість прийнятого Закону, що полягає в належному та європейському рівні забезпечення трудових і соціальних прав працівників поліції з огляду на їх особливий статус державних службовців.

Із огляду вищезазначеного, можна зробити висновок, що роль та значення соціального захисту працівників поліції на сучасному етапі в першу чергу визначається характером їх діяльності та направлена на забезпечення (компенсування) працівнику поліції тих ризиків, з якими пов'язана його діяльність.

Така позиція ґрунтується також на нормі міжнародного права закріпленій у пункті 32 Додатка до Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» від 19.09.2001, відповідно до якої працівники поліції «повинні мати соціальні та економічні права, як і державні службовці, в максимально можли-

вому обсязі. Зокрема, поліцейські мають право організувати або брати участь у представницьких організаціях, отримувати належну заробітну плату та соціальне забезпечення, а також бути забезпеченими спеціальними заходами з охорони здоров'я і безпеки, враховуючи особливий характер роботи поліції» [4].

Базою формування механізму соціального захисту є особливості здійснення поліцейської роботи, внаслідок чого сформовано комплекс соціально-забезпечувальних заходів для таких працівників. Як наслідок, зазначена своєрідна ознака властива усім формам соціального захисту поліцейських. Проте, варто відмітити також і те, що соціальний захист працівників поліції безпосередньо полягає у спрямованості цього механізму на особу працівника поліції і водночас має на меті встановлення стану соціальної захищеності і стабільності для кожного поліцейського, що є безпосереднім учасником трудових відносин, головною трудовою функцією якого є охорона правопорядку й законності. Напрямки трудової діяльності поліцейських реалізуються виключно при дотриманні працівниками поліції встановлених законом обмежень. При цьому останні не розглядаються як порушення соціальних прав і свобод зазначених працівників, а є підставою для формування на державному рівні так званого «фонду» соціальних гарантій для їхнього матеріального й морального забезпечення. Ті у свою чергу є різноманітними: пільги, компенсації, соціальні допомоги, переважні права тощо.

Вказане дає підстави стверджувати, що не дивлячись на прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію» та намагання розвинути систему соціального захисту працівників поліції, на даний час в Україні продовжує діяти так звана «радянська» система соціального захисту.

Певні науковці звертають увагу на те, що сьогодні більшість гарантій із соціального забезпечення працівників правоохоронних органів не можуть бути реалізовані

з огляду на відсутність необхідного обсягу бюджетних асигнувань [5, с. 6-7]. Слід погодитися з вказаною тезою, адже матеріальна підтримка працівників поліції з боку держави має суттєве значення для належного виконання службових обов'язків.

У сьогоденних умовах, з одного боку, організація соціального захисту поліцейських має більші можливості, ніж раніше, а з другого - ця діяльність повсякчасно ускладнюється, особливо через старе мислення, яке залишилося у наших службовців від командно-адміністративної системи. Беручи під захист поліцейських, треба мати на увазі, що будь-яка дія держави, спрямована на забезпечення соціального захисту поліцейських, повинна керуватися інтересами не тільки державотворення, як цього вимагає сучасний політичний момент, а інтересами людини. На сучасному етапі, система соціального захисту працівників поліції під впливом значних змін в економічній і соціальній структурах суспільства набуває нових рис. Причому зберігаються важелі політичного господарювання, а в деяких випадках і зростає рівень забезпечення поліцейських.

Висновок. Варто також зазначити, що сучасний стан соціального захисту поліцейських не є цілком ефективним. Проблема в даному аспекті міститься у постійному погіршенні економічного стану України та великої кількості випадків ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На сьогоденний день держава має значну кількість інших категорій населення, яких потрібно захищати та надавати їм соціальний захист (малозабезпечені, особи з інвалідністю тощо), а тому вбачається, що держава не в повній мірі виконує зобов'язання по соціальному захисту поліцейських. Внаслідок таких дій, держава, з таким станом економічного розвитку, який є на даний час, просто не в змозі повністю забезпечити виконання взятих на себе обов'язків, в тому числі і по соціальному захисту поліцейських, що робить такий соціальний захист неефективним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ярошенко О.М. До питання про предмет права соціального забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3. С. 90-98.
2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#o397>. Втратив чинність 07 листопада 2015 року.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
4. Про Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19.09.2001 року. URL: <https://polis.osce.org/file/8641/download?token=5AIYESI->
5. Плугатар Т.А. Проблема соціальної захищеності працівників міліції України на сучасному етапі. *Наука і правоохорона*. 2013. № 19. С. 6-12.